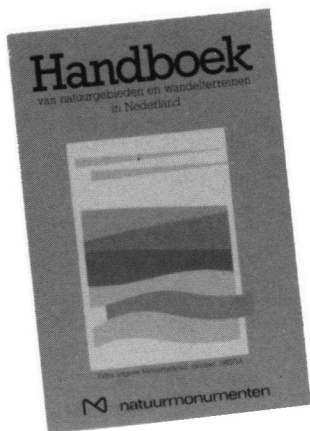

boekbesprekingen

Handboek natuurgebieden en wandelroutes

Er is een nieuw Handboek van 'Natuurmonumenten' verschenen. Het laatste Handboek stamt uit 1980. In deze nieuwe uitgave zijn meer dan 3000 natuurterreinen en wandelgebieden in Nederland opgenomen. Van een groot aantal terreinen worden zeer bruikbare beschrijvingen gegeven, terwijl er ook terreinen zijn vermeld met een aanduiding van hun ligging. Gemeentekaarten per provincie en uitvoerige registers vergemakkelijken het opzoeken. Van elke gemeente is nu een overzicht weergegeven van de belangrijkste natuurgebieden. De terreinen zijn ingedeeld per provincie en binnen elke provincie zijn de terreinen naar eigenaar gerangschikt in de onderstaande volgorde: 'Natuurmonumenten', provinciale landschappen, terreinen die door het Staatsbosbeheer worden beheerd, Staatsnatuurreservaten ressorterende onder de Dienst der Domeinen, 'bijzondere' organisaties en particulieren & gemeenten.

De IJsselmeerpolders zijn vermeld onder de nieuwe provincie Flevoland.

Voor de gebruiker zijn de vermelde toegangsvoorwaarden per terrein van groot belang. Ook is een adressenlijst toegevoegd van de

vele informatiecentra over natuur, milieu en landschap. In het handboek is voor de namen van de eigendommen van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland gekozen voor een spelling volgens regels, die sinds 1985 bij Natuurmonumenten worden toegepast. Op een officiële spelling kan namelijk niet worden teruggevallen, omdat bij de jongste spellingsregeling van 1955 aardrijkskundige namen buiten beschouwing zijn gelaten. Han van Hagen maakte de uiterst karakteristieke tekeningen en etsen.

De kwart miljoen leden van de vereniging hebben het handboek gratis toegezonden gekregen met het verzoek tot een vrijwillige bijdrage. Het handboek telt 400 bladzijden is ook in de boekhandel verkrijgbaar voor f 20,—.

Stichting Heimans en Thijsse-Fonds verleent prijzen

De Stichting Heimans en Thijsse-Fonds kwam in 1979 tot stand door een fusie van de Heimans-Stichting en de Stichting Dr. Jac. P. Thijsse-Fonds.

De Heimans-Stichting was opgericht in 1914 met onder andere als doel een natuurhistorisch museum op te richten. Een museum waar een ieder terecht zou kunnen met zijn of haar vondsten om die aldaar te determineren of gedetermineerd te krijgen. Dit museum is er niet gekomen. Het nu nog bestaande en onlangs gerestaureerde Heimans-diorama in Artis en de nu pas opnieuw geïnventariseerde fossielencollectie van E. Heimans zijn eigenlijk aanzetten tot het hierboven aangeduide museum.

De Stichting Dr. Jac. P. Thijsse-Fonds is in 1946 opgericht. Mensen uit de natuurbeschermingskringen wilden Thijsse met zijn tachtigste verjaardag een geschenk aanbieden. Hiertoe was reeds geld ingezameld. Thijsse overleed echter voor zijn verjaardag. Men besloot toen van de toen ingezamelde gelden een fonds op te richten om onder andere veldbiologisch onderzoek te steunen.

De Stichting Heimans en Thijssse-Fonds houdt zich hoofdzakelijk bezig met de volgende zaken:

1e Het verlenen van subsidies aan onderzoeken op veldbiologisch gebied in Nederland, waarbij de onderzoeken verricht door amateur-veldbiologen een sterke voorkeur genieten.

Het financieel steunen van publicaties op biologisch gebied, die betrekking hebben op onze inlandse flora en fauna.

Daarnaast wordt hulp geboden bij al die zaken die met natuurbeschermingseducatie te maken hebben.

Enkele voorbeelden:

- steun aan de Wadvogelwerkgroep
- steun aan een uitgave over paddestoelen
- steun aan een uitgave over veldbiologisch gebied ten behoeve van het onderwijs
- steun aan een onderzoek naar de invloed van Konijnen op de planten in de duinen
- steun aan een inventarisatie van hogere planten in het Gooi
- steun aan een onderzoek naar het voorkomen van de Hamster in Nederland.

2e Eens in de twee à drie jaar verleent de stichting de Heimans en Thijssse-prijs aan diegene die zich verdienstelijk heeft gemaakt op het gebied van veldbiologisch onderzoek, natuurbescherming en natuurbeschermingseducatie en die zodoende hebben bijgedragen tot voortzetting van het levenswerk van E. Heimans en dr. Jac. P. Thijssse.

In totaal is de prijs sinds 1957, het beginjaar van de uitreiking van de prijzen, 28 maal toegekend. Bijvoorbeeld aan: M.J.Ch. Kolvoort, K. Hana, G.W.J. Garthoff, J. Landwehr, C. Sipkes, J.P. Strijbos, B. Haanstra, H.W.J. Schimmel, G. Houtman.

Dit jaar werden de prijzen op 16 november 1985 uitgereikt aan de heren: P.A. Bakker, D.T.E. van der Ploeg en P. Zonderwijk.

P.A. Bakker te Kortenhoef, oud-onderwijzer, sinds 1963 medewerker van de afdeling onderzoek en beheerplannen der Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten. Zowel een der beste floristen als een der grootste plantenoecologen van ons land. Bijzondere kennis en ervaring inzake het botanisch beheer van natuurreservaten. Medeauteur van het boek 'Wilde Planten', zijn laatst verschenen werk is 'Stinzenplanten' (1985).

Dr. Jac. P. Thijssse.

D.T.E. van der Ploeg, gepensioneerd onderwijzer te Sneek. Een der beste floristen van ons land. Publiceerde onder meer een flora van Friesland, verder het boek 'Wilde Flora', een werk over stinzenplanten, alsmede een handleiding voor het biologieonderwijs op de basisschool.

Prof. dr. P. Zonderwijk te Bennekom, vroeger ambtenaar bij de Plantenziektenkundige Dienst, thans hoogleraar in de onkruidkunde, plantenoecologie en vegetatiekunde aan de Landbouwhogeschool te Wageningen. Heeft in deze beide en andere functies zeer veel bereikt, zowel voor een meer verantwoord gebruik van herbiciden (stoorstoffen) als van een beter beheer van wegbermen, spoorwegen en watergangen, in het belang van flora en fauna.

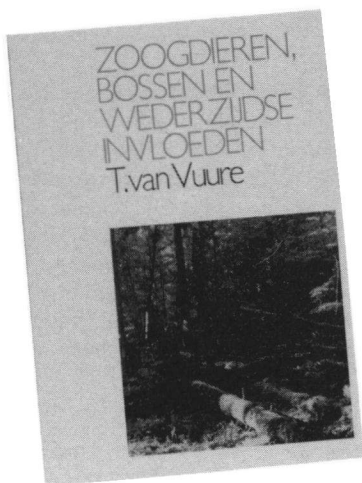
Met de rente van het kleine kapitaaltje dat gevormd werd uit de financiën van beide stichtingen, probeert de Stichting Heimans en Thijssse-Fonds zijn werk te doen.

Het bestuur van de stichting bestaat uit: prof. dr. V. Westhoff (voorzitter), drs. R.J. de Wit (vice voorzitter), J.H.H. Zwier (secretaris-penningmeester).

Leden: drs. H.D. van Bohemen, dr. J.P. Duffels, dr. D. Hillenius, dr. B.M. Lensink, prof. dr. M.F. Mörzer Bruyns, prof. ir. Th. Quené, mevr. dr. C.J.M. bsse Sloet van Oldruitenborgh, dr. A.A. Sterk, J.J. Zweeres.

Secretariaat: J.H.H. Zwier, Terborgseweg 14-
Yzevoorde, 7021 JP Zelhem.

'Stinzenplanten' is een standaardwerk over stinzenplanten, planten van kasteelparken en oude buitens, met foto's van Evert Boeve en tekst van Piet Bakker, een van de auteurs van de serie 'Wilde Planten'. In dit boek van 168 bladzijden zijn naast schitterende kleurenfoto's en beschrijvingen van planten, ook kaartjes en tekeningen opgenomen. Er is ook aandacht aan de historische aspecten besteed, zoals wanneer de planten in ons land thuisraakten. Interessant zijn ook de vele gegevens over de aanleg van buitenplaatsen, onder meer van die langs de Vecht. Uitgave Natuurmonumenten in samenwerking met uitgeverij Terra. Ledenprijs f 39,90 en voor niet-leden f 49,50.

Zoogdieren, bossen en wederzijdse invloeden

'Vanaf het moment dat, eeuwen geleden, met bosbouw werd begonnen, zijn veel dieren door bosbouwers steeds als ongewenste lastposten beschouwd. Hoe intensiever de bosbouw en hoe meer de natuurlijke processen werden verstoord, des te sterker werd dit zo gevoeld. Ook tegenwoordig nog, ondanks de erkenning van het multiple-use principe voor het bos, is houtproductie dominant gebleven en worden dieren nog steeds gewantrouwd. Dit wantrouwen heeft vaak het beeld vertoebeld van de werkelijke rol die dieren in de levensgemeenschap bos spelen. Die rol werd óf niet volledig weergegeven, bijvoorbeeld vanwege gebrek aan kennis, óf slechts belicht

aan de hand van voorbeelden van situaties waarin ernstige verstoring van zowel flora als fauna was ontstaan. Grotere kennis uit langdurig onderzoek verkregen van de relatie tussen zoogdieren en de bossen waarin ze leven, heeft aanleiding gegeven tot gewijzigde inzichten.

Met het doel nu eens niet de 'schade'-aspecten van zoogdieren te belichten, dat al zo vaak gebeurd is, maar de overige aspecten, gezien binnen het hele ecosysteem, te onderzoeken, is deze literatuurstudie oorspronkelijk opgezet. Door de bij wetenschappers en particuliere organisaties toegenomen belangstelling voor een natuurlijke bosontwikkeling is bovendien getracht antwoord te vinden op vragen omtrent een aantal natuurprocessen, die van groot belang zijn bij plant-dierrelaties. Wat kan gedaan worden om de natuurwaarden van onze bossen te vergroten'.

Bovenstaande schrijft de auteur in zijn inleiding. Hieronder laten wij nog een gedeelte lezen dat samenvattend naar voren wordt gebracht:

'De ontwikkeling van een kaalkapcultuurbos is te vergelijken met die in een vroeg successtadium van een natuurlijker bos. Tijdens die ontwikkeling worden de volgende fasen doorlopen: kale fase - jonge fase - dichte fase - stakenfase - boomfase - aftakelingsfase. Gedurende de ontwikkeling van het bos veranderen de standplaatsfactoren en, als gevolg daarvan, de beschikbare hoeveelheid basisvoedsel voor zoogdieren (grassen, kruiden, insecten, wormen enz.) en de schuilgelegenheid.

Van elk zoogdier afzonderlijk wordt, met behulp van transektschema's, aangegeven naar welke bosontwikkelingsfase(n) de voorkeur uitgaat. Er was een indeling mogelijk van dieren met voorkeur voor de jonge fase, de jonge én de dichte fase, de dichte fase en de boomfase. Slechts weinig dieren hadden geen of weinig voorkeur. Van de meeste zoogdieren die aan water gebonden zijn (Otter, Woelrat, Waterspitsmuis) viel, wat dit betreft, niets te zeggen. Bij de vleermuizen kon van slechts enkele soorten de voorkeur worden bepaald.

Het grootste deel van de bestudeerde diersoorten geeft de voorkeur aan de jonge en de dichte fase. Voor de boomfase heeft slechts een beperkt aantal dieren voorkeur. Dit

voorkeursbeeld valt te verklaren uit het feit dat in de eerste twee fasen de grootste hoeveelheid voedsel aanwezig is. Uit nog schaarse onderzoeken mag aangenomen worden, dat ook van zoogdieren zich daar de grootste biomassa bevindt. Op de grens van jonge en dichte fase bestaan voor de meeste zoogdieren de gunstigste leefomstandigheden ('bosrandeffect').

Zoogdieren kunnen op verschillende manieren zaden en vruchten van planten en schimmels verspreiden. Ze kunnen, gehecht aan poten of pels, vervoerd worden (epizoöchorie), ze kunnen meegenomen worden om elders geconsumeerd of opgeslagen te worden (synzoöchorie) en ze kunnen gegeten worden en later uitgescheiden (endozoöchorie). Consumptie van zaden en vruchten door bijvoorbeeld muizen of Wilde Zwijnen kan soms grote vormen aannemen. Vooral in zaad- en vruchtarme jaren kan er door predatie weinig van overblijven. In jaren echter waarin er veel van zijn (mastjaren), worden grote hoeveelheden zaden en vruchten door verschillende diersoorten, vaak ondergronds, opgeslagen. Dit kan veel bijdragen tot verspreiding en kieming.

Aan de hand van twee voorbeelden, waarvan één zich op Isle Royale afspeelt, wordt geprobeerd het belangrijkste principe duidelijk te maken, dat ten grondslag ligt aan de predator-prooi-relatie. Vooral vroeger dacht men, dat de predator de belangrijkste prooi-regulerende factor was. Tegenwoordig wordt echter steeds duidelijker dat niet de predator, maar de hoeveelheid voedsel de prooidierpopulatie reguleert. Neemt de hoeveelheid voedsel toe dan stijgt het aantal prooidieren. Daalt de hoeveelheid voedsel dan neemt het aantal prooidieren af. De predator kan alleen dan meer prooidieren bemachtigen als deze, door gebrek aan voedsel, in slechte conditie komen te verkeren. De plantaardige productie reguleert indirect de predatoren.

Het eten van bladeren, knoppen, takken, bast of wortels kan de groei van de bomen en dus van bossen beïnvloeden. Bevers veroorzaken, wat dat betreft, wel het grootste effect, aangezien ze in staat zijn grote stukken bos te doen verdwijnen. Minder effect sorteren over het algemeen Hazen, Konijnen, muizen, herten, runderen, paarden enz. Echter in bepaalde situaties waarin er, om wat voor reden dan ook, grote dichtheden voor-

komen, kan de bosontwikkeling sterk vertraagd worden. Voor natuurlijke evenwichtsituaties mag aangenomen worden, dat zoogdieren (afgezien van Bevers) niet in staat zijn het bos, op hiervoor geschikte groeiplaatsen, een open parkachtig karakter te geven.

Veel zoogdiersoorten graven om verschillende redenen in de grond. Hierbij kunnen vaak grote hoeveelheden grond verzet worden. De Mol is, wat dit betreft, uitgebreid onderzocht. Door het graven van onderaardse gangen wordt de grond gedraineerd en de bovenste grondlaag goed dooreen gemengd. Molshopen kunnen voor bepaalde diersoorten belangrijk zijn en verder een interessante plantengroei vertonen. Het wroeten van Wilde Zwijnen in de grond heeft veelzijdige effecten, zowel positieve als negatieve. Voor het bos als geheel is het Wilde Zwijn waarschijnlijk als indifferent te beschouwen'.

Deel 5 (bladzijde 84-113) behandelt de levenswijze, voedsel en biotoopkeuze per soort. Een uitgebreide literatuurlijst (bladzijde 115-132) besluit dit interessante boek waarvan prof.dr.ir. R.A.A. Oldeman in zijn 'Ten geleide' zegt: 'Deze publicatie wordt allen van harte aanbevolen die met de Nederlandse in het wild levende zoogdieren te maken hebben, als denkstuk en als naslagwerk, maar ook om gewoon in één adem uit te lezen'.

T. van Vuure: Zoogdieren, bossen en wederzijdse invloeden. Litteratuuroverzicht nummer 43, 135 bladzijden, 22 figuren, 9 tabellen, 9 zwart-wit foto's (1985). Uitg. Pudoc, Wageningen. Prijs ingenaaid f 30,-.

Boekje over edelhertenbeheer

Kortgeleden is bij het ministerie van Landbouw en Visserij, Directie Natuur, Milieu en Faunabeheer een publicatie verschenen 'Edelhertenbeheer', waarin opgenomen de selectienormen voor het schieten van roodwild.

'Zowel de bij het publiek toenemende belangstelling voor het Edelhert als de ontwikkeling in het beheer van deze diersoort hebben blijkbaar de aanleiding gegeven voor de uitgave van deze informatie brochure over het huidige beheer van het Edelhert in Nederland. Een beheer dat men met zorg wil uitvoeren en er op gericht is het grootste in Nederland voorkomende zoogdier voor onze sa-

menleving te behouden', zo schrijft de directeur van de Directie Natuur, Milieu en Faunabeheer.

De in de nieuwe brochure opgenomen selectienormen voor het schieten van roodwild vervangen de oude 'Classificatie Edelherten'. 'Het beheer van het Edelhert op de Veluwe dient in het licht van het natuurbeheer van onze tijd niet zoals vroeger gericht te zijn op het verzamelen van trofeeën', zo schrijft drs. J.B. Pieters in het voorwoord. 'De aantalsregulatie en de selectie moeten mede leiden tot het behoud van een in goede conditie verkerende edelhertenbestand, waarvan de aantallen in zekere mate in overeenstemming moeten blijven met de draagkracht van het biotoop en de wens om ontoelaatbare schade aan land- en bosbouw te voorkomen', zo lezen wij verder in dit voorwoord.

'Hoewel de ontwikkeling van het gewei voor de mannelijke dieren een belangrijke graadmeter voor de kwaliteit blijft, zijn bij de selectie ook de leeftijd, het gedrag en de conditie van de dieren, alsmede de geslachtsverhouding in de populatie van belang. Op het onderscheiden van deze kwalificaties, met name ook voor de niet-geweidragers, wordt dan ook steeds meer de nadruk gelegd.

Een en ander neemt niet weg, dat biologisch gezien het gewei een belangrijk imponeerinstrument is dat mede de sociale verhoudingen binnen een edelhertenpopulatie bepaalt. Het heeft als selectiemiddel in de natuur als zodanig ook op zichzelf zijn betekenis. De brochure vindt dat de jachthouders zich in hun beheer dienen te richten op een juiste geslachts- en leeftijdsopbouw in de populaties. Regulering door middel van het schieten van Edelherten dient volgens de auteur zodanig te worden uitgevoerd dat jaarlijks per leefgebied de door de minister vastgestelde voorjaarsstanden ook daadwerkelijk worden bereikt'.

Edelhertenbeheer is een uitgave van het ministerie van Landbouw en Visserij (1985). Deelnemers aan de werkgroep voor de herziening van de classificatie waren A.N. Heekelaar, H. Leijenhorst, B.E.J. Litjens, J.R.J. Planta, J. Rouwenhorst, H.M. Schuitemaker, J.H. ten Seldam en I. Uythoven. Overzicht classificatie: H. Linde en J. Rouwenhorst. Technische adviezen: C.J. Tieleman. Tekeningen: J.R.J. Planta en foto's: D.A.C. van den Hoorn.

Het boekje bevat 50 bladzijden, 1 kaartje, 2 foto's en 30 zwart-wit tekeningen. Ministerie van Landbouw en Visserij, Directoraat-Generaal Landelijke

Gebieden en Kwaliteitszorg, Directie Natuur, Milieu en Faunabeheer, postbus 20 401, 2500 EK 's-Gravenhage, 070 - 793 911.

Betaling abonnementsgeld

Wij verzoeken alle abonnees hun abonnementsgeld voor 1986 zijnde f 19,— zo spoedig mogelijk over te willen maken op gironummer 2 719 088 ten name van de Stichting Bevordering Zoogdierbescherming en -studie, Marxstraat 7, 6941 CK Didam.

Onze Belgische abonnees kunnen hun abonnementsgeld (Bfr. 375) storten op ons Belgisch rekeningnummer 000 - 1 427 331-73 ten name van mevrouw J.J.M. Ameling-Leemreijze, Marxstraat 7, 6941 CK Didam.

Vele van onze trouwe lezers weten hoe wij financieel moeten schipperen om ons blad goed draaiende te houden en onze plannen uit te voeren. Daarom ontvangen wij regelmatig van velen een extra bijdrage, vaak ook tegelijkertijd met de overmaking van het abonnementsgeld.

Wij zijn blij dat zo velen ons willen helpen deze moeilijke tijd van kostenbeperkingen te kunnen overbruggen.

Vanzelfsprekend bestaat er ook gelegenheid ons testamentair financiële toezeggingen te doen.

Administratie 'Huid en Haar'

Eerste Internationaal EFAH-Congres

De EFAH (European Federation against Hunting) organiseert een internationaal congres te Vico Lake (Midden-Italië) van vrijdag 30 mei tot maandag 2 juni 1986.

Het congres zal plaatsvinden in het Rio Vicano Hotel (telefoon 0761 - 626 366), 3 km van Ronciglione (provincie Viterbo). De organisatie hoopt te kunnen zorgen voor een vertaalservice in het Engels, Frans en Duits. Deelnamekosten zijn It. Lire 30.000.

Voor nadere inlichtingen (programma, overnachtingsmogelijkheden en dergelijke) dient men zo spoedig mogelijk contact op te nemen met de European Federation against Hunting (EFAH), Via Magenta 5, I-00185 Roma RM, Italië.